

Šiame numery:

Vilniaus universiteto metus pradėdant. Pasikalbėjimas su inž. Jurgiu Gimbutu, perduodant Lituanistikos instituto pirmininkavimą naujam pirmininkui. Palikęs neišdildomą įspūdį. Adomas Varnas pasakoja. Vertingas tautosakos ir senosios literatūros vadovėlis. Simono Stanevičiaus odė "Šlovė žemaičių". Didelė auka gyvenimo grožiui. Nauji leidiniai.

Kertinė Parastė

Vilniaus universiteto metus pradėdant

Mačiau Vilnių šaunų miestą, Seną mokslų gyvenimą, Nuo žemaičių beapsėstą Ir jų tikrą sutarimą. Šlovė visus aujudino Gera tėviškai daryti, Ir, ką amžiai pagadino, Čėsas yra sutaisyti

Simonas Stanevičius

Pradėdami Vilniaus universiteto 400-tuosius metus, grįžkime į tuos laikus, kai Vilniaus universitetas gyveno tragiškų laikų išvakarėse. Įdomus yra to laikotarpio liudininkas, vieno šio universiteto studento eilėraštis "Šlovė žemaičių". Jo autorius yra Simonas Stanevičius (1799-1848). Šiame eilėraštyje krinta į akis tai, kad jame nėra jokio liūdesio ar rezignacijos. Eilėraštis alsuoja veiklos polėkiu, o ne nusivylimo dvasia. Jis ne elegija, bet odė. Mes savo mąstymą apie Vilniaus universitetą dažnai pradėdame praradimo dvasioje: šis universitetas buvo svetimųjų, ne mūsų; jis buvo atšlijęs nuo lietuvių tautos; jo mokslai buvo ne mūsiški; jo lotynų ir vėliau lenkų kalba darė šį mokslo židinį mums nesavą. Ne tokios yra Simono Stanevičiaus nuotaikos. Jis, kaip ir mes, džiaugiasi sena Vilniaus universiteto garbe, aptardamas jį kaip "seną mokslų gyvenimą", tačiau tokį gyvenimą, kuris yra "žemaičių apsėstas". Ir reikia manyti, kad šis žemaičių "apsėdima" poetas supranta ne vien tik kaip jo laikotarpio reiškinį, bet kaip visų šimtmečių reiškinį. Šalia savo entuziazmo poetas žino, kad amžiai šiame universitete daug dalykų yra pagadine. Tačiau pasitikėdamas savo veiklia dvasia, jis kviečia taisyti "ką amžiai pagadino." Jis žino, kad pasaulis jau buvo susitaikęs su mintimi, jog lietuvių tauta yra praradusi save, užsimiršusi, kas ji yra. Šis eilėraštis buvo parašytas 1823 metais, išleistas Vilniuje 1829 metais. Tai buvo išvakarės

1831 metų sukilimo, kuris pakirto ir Vilniaus universiteto egzistenciją. Eilėraštis tačiau pranašauja ne grėsmę, bet prisikėlimą. Jis žino, žemaičių garbė ir kalba atgijo, ir kad ta garbė "visus sujudino gera tėviškai daryti". Tarp lietuvių pasklido tarpusavio meilė, ir lietuviai pasijuto lietuviu esąs. Trumpais žodžiais paminėjęs keletą didžiųjų kunigaikščių, poetas palaipsniui ugdo savo veiklos polėkį, pradėdant išsivadavimą iš priešų ir baigiant nepaprastu įvykiu šiaurėje, sušvitimu tokios šviesos, kuri nuplėskė visus Lietuvos pašalius. Deja, kaip daugelio pranašysčių išsipildymui, taip ir šios, reikėjo kur kas daugiau laiko. Ir pats poetas geresnių laikų jau nesulaukė. Jam teko išgyventi tik nepasisekusio sukilimo pasekmes. Bet jo pranašauta šviesa nušvito, nepaėjus nė šimtui metų, Lietuvos nepriklausomybė. Teisus dėl to yra Maironis, kai jis savo poemoje "Tarp skausmų į garbę rašo: "Idėjos, jei didžios, nemiršta kaip žmonės, jos tveria per amžius ilgus..." Tačiau vien laiko slinkties idėjų gyvybės išlaikyti nepakanka. Joms reikia žmonių pastangų. Dėl to Maironis savo posmą baigia: "Bet (idėjos) neina kaip saulė, ramiai be karionės; tai audra, ką mėtė žaibus" (5 giesmės pradžia). Simonas Stanevičius buvo ne tik pranašas, bet ir aktyvus veikėjas. Šiame jo eilėraštyje yra užuominų, kad Vilniaus universitete buvo ir žemaičių studentų organizacija, o ne vien filomatų ir filaretų, kalbėję lenkiškai. Viena šių organizacijų yra išugdžiusi didįjį Lietuvos kunigaikštijos entuziastą, rašiusį lenkiškai, Adomą Mickevičių. Kai kuriuos šio Simono Stanevičiaus eilėraščio pasakymus, sudėjus juos greta ir paėmus veikliame šio kūrinio fone, galima įtarti, kad autorius čia kalba apie buvusią žemaičių studentų organi-

(Nukelta į 2 psl.)

LITUANISTIKOS INSTITUTO VADOVYBEI KEIČIANTIS

Pokalbis su inž. dr. Jurgiu Gimbutu, perduodant Lituanistikos instituto vadovavimą naujam pirmininkui

Kai šiuo metu išeiviškoje mūsų visuomenėje bauginančiai prasiiveržia įvairūs nesutarimai, kai grumiasi tarpusavyje dėl tuščio nieko arba tik dėl išivaizduotos garbės bei pirmavimo, tai lituanistinių mokslų žmonės savo organizacijoje tvarkosi kultūringai ir demokratiškai, vienas kitą suprasdami, vienas kitą respektuodami, kūrybinėmis nuotakomis ir savo darbu galbūt labiausiai įprasmindami šiandieninę išeiviją. Čia turima minty Lituanistikos instituto veikla ir jo narių pozityvus kūrybinis, bet ne ardomasis nusiteikimas. Su naujais metais pasikeitė ir Lituanistikos instituto vadovybė. Šia proga užkalbiname daug širdies Institutan įdėjusį buvusį jo pirmininką inž. dr. Jurgį Gimbutą, teiraudamiesi aplamai apie Lituanistikos instituto struktūrą, veiklą ir ateities planus.

perrenkami trejiems metams, tik jų kadencija nesutampa su prezidiumo. — Kas bus naujajame Instituto prezidiume? — Pirmininku išrinktas Rimvydas Šilbajoris iš Columbus, Ohio. Kiti keturi dar nepasiskirstė pareigomis: Ilona Maziliauskienė iš Montrealio, Janina Rėklaitienė iš Chicago, Julius Slavėnas iš Buffalo, N.Y. ir iš dabartinio prezidento R. Misiūnas iš Williams-town, Mass. Jie visi daktarai, universitetų ar kolegijų profesoriai. Rinkimai atlikti korespondenciniu būdu. Balsavo 65 proc. visų LI narių. Naujasis prezidiumas perėmė pareigas nuo sausio pradžios. — Girdėti, kad išrinkta naujų Instituto narių. Kas jie? — Taip, gruodžio mėnesį Instituto taryba atliko narių rinkimus, balsavo visi 13-ka. Naujieji nariai yra: istorikai dr. David Fainhauz, dr. Saulius Sužiedėlis ir kun. Vincas Valkavičius; literatai Violeta Kelertienė, Tomas Venclova ir dr. Jonas Zdanys; psichologai daktarai Vytautas J. Bieliauskas ir Romualdas Kriaučiūnas. Irašytas į sąrašus praėjusiais metais išrinktas psichologas dr. Algis Norvilas. Pagal statutą ir 28 metų praktiką, LI nariai renkami slapto balsavimu, dviem trečdaliais tei-

inž. dr. Jurgis Gimbutas, pirmininkavęs Lituanistikos institutui 1972-1978 metų laikotarpyje.

Prof. dr. Rimvydas Šilbajoris, naujasis Lituanistikos instituto pirmininkas.

giamų balsų. Ne visi kandidatai surenka tiek balsų, bet šį kartą praėjo visi. Kandidatus parenka ir pristato Instituto skyrių vedėjai. Tvarkomės kitiškai, kaip kitos draugijos: negalime priimti pasiūlytųjų istoti ar įsirašyti nariams, o tik pakviečiam išrinktuosius. — Kaip kito Instituto narių sudėtis per pastaruosius 6 metus? — 1973 metais buvo 68 nariai, iš jų 56 proc. jaunesni, kaip 65 metų, moką nario mokesť. Dabar turim 120 narių, iš jų 69 proc. jaunesni kaip 65 metų. Šiek tiek atjaunėjome, bet brangia kaina: mirtis pasiėmė net 12 vyresnio amžiaus narių. Jų tarpe nuostojome žymių lituanistų, buvusių Lietuvos universitetų profesorių: Antano Vasio, Prano Skaržiūno, Leonardo Dambriūno, Alfredo Senn'o ir taip neseniai Jono Puzino. — Kas reikšmingesnio atlikta jūsų kadencijoje? — Instituto veikla reikšėsi dvejopai: suvažiavimais ir lituanistinėmis knygomis. Instituto suvažiavimų buvo trys, kas dveji metai, visada lietuvių visuomeninėse patalpose, su paskaitomis lietuvių kalba. Tuose trijuose suvažiavimuose 50 LI narių skaitė 69 paskaitas ir dar turėjome keletą svečių prelegentus. Suvažiavimuose dalyvaudavo apie vienas trečdalis Instituto narių. Suvažiavimai būna atviri lietuvių visuomenei. Išleidome 6 knygas. Lituanistikos Darbų II tomą redagavo dr. Vincas Maciūnas, o tris suvažiavimų darbų tomus redagavo iš eilės dr. R. Šilbajoris, B. Ma-

čiūka ir J. Rėklaitienė. Penkerių metų išeivijos bibliografijos 300 puslapių tomą parašė Povilas Gaučys, redagavo Jonas Dainauskas ir T. Remeikis. Vyskupo Motiejaus Valančiaus šimtmetinę sukaktį atžymėjome, išleidami jau nebeįdomų kun. Antano Alekno 1923 metais Klaipėdoje išleisto knygos antrą laidą su V. Trumpos įvadu ir J. Dainausko dokumentų priedais. Tos knygos mecenatas buvo dr. Mykolas Morkūnas. Jo spaustuvėje Chicagoje spausdinome visas knygas, išskyrus Lit. Darbų III tomą. — Iš kur gavote lėšų tiek knygų išleisti? — Ne iš 10 dolerių metinio nario mokesčio. Nebuvom paveldėję kapitalo iš praeities. Gelbėjo daugiausia Lietuvių fondas, šiek tiek Liet. Bendr. Kultūros taryba (tada pirm. buvo Anatolijus Kairys), Devenijų fondas (prof. Vaclovo Biržiškos knygai), — reikėjo nemaža tūkstančių dolerių, kurių dalis grįžta, perduodant knygas. Tad suvažiavimų darbus išleisdome be subsidijų. Dar gavome tūkstantinę iš Vyndūno Jaunimo fondo Lietuvos istorijai rašyti. Šia proga ačiū visiems mecenatams ir kun. dr. Prunskiui už pirmąjį tūkstantinę lituanistikos premiją, kuri teko dr. V. Maciūnui 1977 metais. — Minėjote Biržiškos knygą, o jos dar nematėm? Kas dar rengiama spaudai? — Vaclovo Biržiškos knyga apie studentus iš Lietuvos užsienio universitetuose XIV-XVIII amžiuje jau renkama spaustuvėje. Be to, spaustuvėje baigiamas

Lituanistikos Darbų IV-sis tomas, redaguotas to paties Vinco Maciūno. Rašomos keturios svarbios knygos, kurias išleis Lituanistikos institutas. Tris finansuoja Lietuvių fondas: tai akademinė Lietuvos istorija, rašoma aštuonių istorikų; Lietuvių literatūros istorija anglų kalba, rašoma A. Valčiulaičio ir V. Maciūno; išeivijos bibliografija nuo 1975 metų — rašo P. Gaučys. Dar neturim mecenato kitai prof. Vaclovo Biržiškos knygai: lietuvių išeivių spaudos bibliografijai anglų kalba, "American-Lithuanian Press, 1875-1910". Tą komplikuoja rankraštį tikrina ir redaguoja Stasė Vaškeliene. — Kodėl Lituanistikos institutas nepasireiškia Amerikos universitetuose ir angliskai kalbančioje visuomenėje? — Dėl to, kad tą jau sėkmingai atlieka AABS — Baltų mokslinių studijų draugija, o joje dirba ir lituanistai — tie patys LI nariai. Būtų nereikalingas dublikavimas, jei ir LI vykdytų savo suvažiavimus universitetuose anglų kalba. AABS yra gausesnė ir turtingesnė tokiai veiklai, o LI yra reikalingas lietuvių visuomenei, ką įrodo gausus atsilankymas į mūsų suvažiavimų paskaitas ir pusėtinai gausus Instituto leidinių pirkimas. Jei jau LI tikslas yra ugdyti lituanistikos mokslus išeivijoje, tai dalis to uždavinio yra perduoti to ugdymo ir kūrybos rezultatus savai lietuvių kalbai. Tada labai aktualu jaunesniesiems mokslininkams, kurie gal ir neturėtų kitokių progų paskaityti savo specialybės paskaitų lietuviškai. To paties siekia ir mūsų Mokslo ir kultūros simpoziumai, kurių dalį sudarydavo LI suvažiavimai. — Ar tai neturite jokio ryšio su kitataučiais mokslininkais? — Kaipgi — juk ir mūsų narių yra nelietuvių bent šeši, o galėtų jų būti ir daugiau. LI leidiniai perduodami ar dovanojami mokslinėms bibliotekoms šiame ir kituose kontinentuose. Institutas registruotas keliuose mokslinių organizacijų kataloguose. Pirmininko arba Illinois įgaliotinio adresais gauname laiškus iš kitataučių mokslininkų ir šiaip jau žmonių, ieškančių bibliografijų ar kitokių informacijų. Man teko atsakyti, arba nukreipti skyrių vedėjams gal po dešimtį tokių laiškų kasmet. Keli tarptautiniai knygynai užsisako mūsų leidinių. Amerikos ir Europos. Žinoma, šitokius ryšius reikia plėsti. — Skaitėme apie sekuntį LI suvažiavimą New Yorke. Kokio jo programa? — VII-sis Instituto suvažiavimas įvyks 1979 metų gegužės m. 26-28 d. Brooklyne, N.Y. lietuvių Kultūros židinyje. Paminėsime Vilniaus universiteto 400 metų sukaktį. Jau susitarta su šiais paskaitininkais: Simu Sužiedėliu, Vincu Trumpa, Stase Vaškeliene; dr. ais St. Goštautu, Juozu Jakštu, Ramūnu Kondratu, Vincu Maciūnu, Jonu Račkausku. (Nukelta į 2 psl.)

Palikęs neišdildomą ispūdį

A. RUBIKAS

1.

Kai po Pauliaus VI mirties kardinolai susirinko naujo popiežiaus rinkti, jie buvo atsidūrę prieš nelengvą uždavinį: koks asmuo turėtų Bažnyčiai vadovauti šiuo metu?

Jie išrinko popiežių, kuris nesutiko sėsti į sostą. Jie išrinko popiežių, kuris nešė naują stilių Bažnyčiai: nebūti Viešpačiu, o kitų tarnu. Tai buvo anot italų: uno stile di servizio. Jie išrinko popiežių, kuris atsisakė „karūnuotis“ ir į iškilmes atėjo pėsčias. Jis nesidavė nešamas Egipto faraonų pavyzdžiui. Tik vėliau, sužinojęs, kad žmonės jį nori ir iš tolo matyti, popiežius nusileisdavo ir lipdavo ant nešamos kėdės. O pati didžiausia sensacija: jie išrinko popiežių, kuris sugebėjo šypsotis, — nežiūrint taip mėgiamų kalbų apie Bažnyčios „griuvimą“. Jie išrinko popiežių su besišypsančiu veidu.

Tas šypsnyš pagavo milijonus. Tas šypsnyš davė naujos vilties ir drąsos. Pasirodė, kad žmonės ilgisi žmonių, kurie ne tik apie Evangeliją kalbėtų, bet ir Evangelijos dvasią apie save skleistų. — Evangelijos, kuri vis dėlto reikią Linksmąją Naujieną — žmonėms, nuolatinių katastrofų varginamiems.

Šypsnyš žavi, — kai jis nėra nuduotas, kai jis nėra suvaidintas, kai jis nėra kaukė, o besišypsančios širdies ženklas. Žmonių su faraonų ir su sfinkso veidais žmonės šiaip jau turi gana. Žmonės ilgisi veido, kuris jiems sakyty, kad, nežiūrint tiekios priešpūdų, karų, neteisybių, apgaulių, melų ir smurtų pasauly, krikščionys vis dėlto gali šypsotis, nes Evangelija, nes Linksmoji Naujiena yra jų pergalės garantas.

Kodėl žmonės popiežiaus šypsniui parodė tiek dėmesio? Gal todėl, kad nuoširdaus šypsno šandien reikia su žiburiu įieškoti.

2

Po popiežiaus mirties laikraščiuose pasirodė žinia, kad jis miręs, skaitydamas (visiems žinomą) dvasinės literatūros knygą apie Kristaus sekimą. Taigi popiežius būtų miręs ramiai, vaka-

re, dienos rūpesčius į šalį pastūmęs, dvasiniam skaitymui susikaupęs, medituodamas. Taip jį rytą užtikęs jo kapelionas su knyga „Kristaus sekimas“ rankoje. Kas nors tą žinią laikraščiams padavė.

Tačiau antroji, vėl laikraščiuose pasklidusi žinia jau sakė, kad jį užtikėjo visai ne jo kapelionas, o jo šeimininkė, nesulaukusi popiežiaus anksti rytą įprastinėje vietoje, ir kad miręs popiežius rankoje laikė visai ne aną maldingą knygą, o eilę svarbių dokumentų, protokolų, ir kad popiežiaus bendradarbiai dėl Pauliaus VI ilgos ligos uždelstose bylose reikalavę greito sprendimo, kurį Jonui Pauliui I, i darbą dar neįsitraukusiam, buvę nelengva daryti (tuo jis jau buvo skundęsis), — ir kad kai kam nepatikusiai net naujoji popiežiaus laikysena.

Laikraščiai, aišku, dės visas žinias. Jų ir pareiga išsamiai, abipusiai informuoti savo skaitytojus. Bet ką tur daryti elliniai tikintieji? Kuriais žiniomis jie gali pasitikėti? Juk popiežius yra ir jų popiežius. Popiežius jiems nėra koks pašalinis asmuo, kurio likimas ir sąlygos, kuriose dirba, galėtų būti ir nesvarbios, ypač popiežiaus, kuris buvo juos prašęs jam padėti bent malda.

Kad įtampų gali būti ir pačiose aukščiausiose viršūnėse, tai nieko nuostabaus, nes jų yra buvę jau net ir Viešpaties laikais. Štai evangelijos pasakoja, kaip kartą Viešpačiui su savo mokiniais keiliaujant į Kafarnaumą, pastarieji susiginėjo, „kuris iš jų didžiausias“ (Morkaus 9,34), ir kaip kitą kartą Zebediejaus sūnų motina, norėdama jų vieną pasodinti Viešpaties kairėje, o kitą dešinėje, bandė klausimą spresti protekcijos būdu, aišku, išsukdamą kitų dešimties mokinių pyktį (Mato, 20,24). Šių faktų evangelistai visai nesistengė užčiuoti, laikydamiesi paties Viešpaties duotos direktyvos: „Jūs sakykite: 'Taip', jei taip. 'Ne', jei ne. (Mato, 5,37). Tiesa yra gerbtina visada, — ir tada, kai ji yra rašoma mažąja raide; kai tiek netiesos yra skelbiama pasaulyje.

3

Kalbėdamas kardinolams, po-

Dailininkui
Adomui Varnui
100 metų

Dailininkui Adomui Varnui, gyvenančiam Chicagoje, š. m. sausio mėn. 1 d. sušijo 100 metų. Gerbiamas jubilatas yra, galima sakyti, M. K. Čiurlionio mūsų dailininkų kartos amžininkas ir individualiosios naujųjų laikų lietuvių dailės veteranas. Sukakties proga čia pateikiame dailininko Adomo Varno portretą, pieštą šimtmetinės sukakties išvakarėse. Portretą nupiešė dail.

Vladas Meškėnas, gyvenantis Australijoje ir ten garbantis portretistas, šiuo metu dailininkas yra atvykęs Amerikon, Sveciuodamasis Chicagoje, pabuvojo ir pas Adomą Varną, kur turėjo progos padaryti šį portretą, vaizduojantį dail. Adomą Varną, glustelėjusį popiečio poilsui. Greta jo žmona — Marija Kuraitytė-Varnienė. Nuotr. V. Noreikos

piežius labai aiškiai nusakė bažnytinių uždavinių pirmenybes. Svarbiausiu jų jis laikė evangelizaciją, tai yra Evangelijos skelbimą, jos aiškinimą, jos įgyvendinimą. Daug energijos suvartoja asmeniškai reikalai ir nesantikos, kaip savų interesų gynimas, kovos dėl pirmų vietų, kovos įvairių grupių vienu su kitomis. Tada nukentia pats svarbiausias uždavinys: tikėjimą stiprinti, tikėjimu gyventi. Todėl galimas daiktas, kad tada kardinolai dėl to ir rinko popiežiumi Albina Luciani, ateinantį iš praktiškos sielovados: katchetą, teologijos docentą ir vyskupą, besirūpinusį vyskupijos tikinčiaisiais ir buvusį glaudžiam kontaktą su jais. Šiandien paradais, žibučiais bei jėgos — valdžios pademonstravimu vargu ar būtų galima žmones patraukti. Laikai yra labai pasikeitę. Jonas Paulius I ne tik nežengė į sostą, kad pasirodytų, kas esąs, bet net viešai prisipažino, jog neturįs nei savo pirmtako Jono XXIII išminties, nei Pauliaus VI erudicijos, ir kartu tikinčiuosius prašė: Ti-

Pokalbis su inž. dr. J. Gimbutu

(Atkelta iš 1 psl.)

Temas paskelbsimė kitą kartą.

Būsima suvažiavimas, kaip ir ankstesnieji, remiamas L.B. krašto valdybos. Dalį programos suorganizuosim kartu su L.B. Kultūros taryba (pir. Al. Radžius). Jau buvo rašyta apie suvažiavimo tautos komiteto.

— Jei turėtumėt dar metus kitus laiko, ką norėtumėt atlikti Institute?

— Kas nespėta ar nepajėgta atlikti per 6 metus, kažin ar be-

kiu, kad man padėsite savo malda. Tai buvo popiežius, kuris savo kuklumu, savo nuolankumu, savo nuoširdžiu paprastumu sužavėjo (per tokį trumpą laiką) net ir nuo Bažnyčios atokiau stovinčius žmones. Tai buvo popiežius, suvities meteoru. Tegu tokie žmonės istorijos zenite ir labai trumpai pasirodė, jie palieka neišdildomą ispūdį.

pagalbėty dar metai kiti. Reikalinga atlikti štai kas:

a) Paspirtinti ir išplėsti jau išspausdintų knygų platinimą bibliotekoms ir publikai. Reikia daugiau pagalbos LI leidyklos direktoriui dr. Remeikiui.

b) Rūpestingiau pasižvalgyti priaugančių liuanistų ir išrinkti juos nariais — kandidatais, o vėliau jau tikraisiais nariais.

c) Kartu su Lietuvių Bendruomenės realizuoti centrinio liuanistų archyvo sumanymą. Pagrindą turim: C. Grincevičiaus vadovaujamą PLB archyvą Chicagoje, kur reikia daugiau patalpų ir lėšų viską sukataloguoti.

d) Padėti P.L.B. valdybai įkurti liuanistinių mokslų centrą universitete, kaip buvo dr. Silbajorio pasiūlyta Toronto suvažiavime. LI nesutelks kapitalo, bet galėtų suteikti mokslinį personąlą ir studentų.

— Prieš metus, užbaigiant III-ji Mokslo ir kūrybos simpoziumą, jūs, daktare, kalbėjote apie reikalingą parengti specialų veiklą, liečiant liuanistiką išeivijoje. Ar kas nors padaryta tuo reikalu?

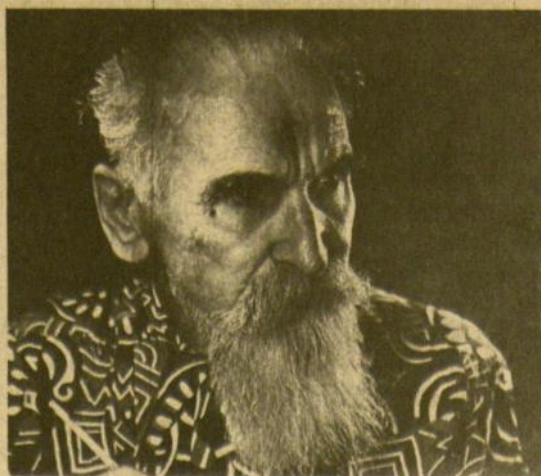
— Nieko nepadaryta, tik pasiteirauta kitų 25 liuanistų nuomonės. Į tuos laiškus atsakė tik 14. Iš jų sumanymui pritarė ir sutinka talkininkauti šeši, nepritarė trys ir abejoja, ar iš to kas gera išeitų — penki. Tai tik pradžia. Aš manau, kad veiklas, susumuojęs liuanistikos mokslų darbus išeivijoje po II pas. karo yra reikalingas. Enciklopedijose tie dalykai yra išbarstyti ir nesiekia paskutiniųjų metų. Tereikia suregistruoti ir pačius jaunuosius liuanistus su jų pradiniais darbais. Tarybinėje Lietuvoje mūsų darbai oficialiai ignoruojami, o iš tikrųjų rimtai vertinami. Turime vilti, kad dėl to darbo bus susitarta su naujuoju prezidentu ir bus rastas kvalifikuotas redaktorius autoriams sukviesti ir viską suderinti. Norėčiau surišti tokio leidinio parengimą su Vilniaus universiteto 400 metų sukaktimi. Nors darbą pradėti.

— Jūsų baigiamasis žodis?

— Ačiū Instituto pareigūnams ir nariams už puikų kooperavimą, be kurio nieko nebūtume nuveikę. Ačiū liuanistikai spaudai, visada skyrusiai pakankamai dėmesio Liuanistikos institutui. Ypač redaktoriui Bradūniui, keiliais atvejais užleidusiam ištisus kultūrinio „Draugo“ puslapius Institutui pareigūnų pasisakymams.

Sėkmės naujajam pirmininkui profesorui Šilbajoriui ir jo prezidiumo nariams.

Šimto metų gyvenimas

Nuotrauka Vytauto Mažalo

Dailininkas Adomas Varnas pasakoja

JUOZAS PRUNSKIS

(Tęsinys iš praėjusio šeštadienio)

Susidarė daugiau paveikslų, pridėjus Zmuidzinavičiaus, Simonio, Dubeneckienės, Varno, Šileikos ir kitų darbus. Tada buvo paskirtas dail. Ign. Šlapelis Čiurlionio galerijos direktoriumi. Antrasis direktorius buvo Sklerius, o pagaliau, P. Galaunei esant direktoriumi, pastatius rūmus, paveikslai buvo perkelti į Čiurlionio vardo galeriją; iki to laiko paveikslai gulėjo Meno kūrėjų draugi-

jos patalpoje. Ten kambarys buvo drėgnokas. Bijojome, kad nepakenktų paveikslams, tai stengdavomės patalpą apkūrenti. Direktorius pareiga buvo prižiūrėti, kad sargas reikiamai kambarį apšildytų. Įdomu, kad sargas buvo iš Amerikos grįžęs lietuvis Banėnas. Direktorius pristatydavo sąskaitas ryšium su paveikslų tvarkymu, o lėšas gavome iš Švietimo ministerijos.

Apie himną, trispalvę, Vytį

Dar 1898 metais dr. Vincas Kudirką „Varpo“ 6 n-ry pirmą kartą išspausdino dabartinį Lietuvos himną „Lietuva, tėvyne mūsų“.

Šis kūrinys pirmą kartą buvo viešai choro sugiedotas 1905 m. birželio 6 d. Vilniaus miesto teatre, vadovaujant muz. M. Petrauskui. Bet dar turėjo praėiti apšiai metų, kol šis kūrinys tapo apšauktas tautos himnu.

Tų laikų žmogus prof. Adomas Varnas pasakojo, kad visi gana greit pripažino, jog šios giesmės žodžiai yra labai svarūs, giliai prasmingi, tinkami himnui. Tik buvo balsų, pagėdavimų spaudoje ir pasitarimuose, kad reiktų nors posmą to kūrinio kaip nors sujungti su Dievu. Tačiau tie pagėdavimai tebuvo tik tokio noro, ilgėjimo pareikšimai, nors ir labai platūs. Norėta arba kurį posmą pakeisti, ar naują pridėti, bet nebuvo konkrečių teksto pasiūlymų. Pagaliau, nenorėta keisti nė dr. V. Kudirkos redakcijos, tai taip ir įsisteisėjo dabartinis himno tekstas.

— Man atrodo, kad Lietuvos himną pirmą kartą išgirdau Petrapily, kai gyvenau kartu su K. Būga ir A. Voldemaru, — pasakojo Ad. Varnas. — Tada mes rūpinomės visokiais vaidinimais ir sekdamėme naujus tekstus, naujas dainas. Pats „Varpas“ irgi atėdavo į Petrapilį.

— Su Petru Rimša, su dail. Adalbertu Staneika visi trys mes, — pasakojo prof. Adomas Varnas, — 1905 m. perėjome Lietuvą nuo Suvalkų per Jurbarką, Tilžę ir Palangą; per Žemaitiją, Joniškį, Panevėžį pasiekėme Vilnių. Keliaavome norėdami pažinti Lietuvą ir patirti, kiek yra palankumo kurti lietu-

vių dailės draugiją. Pasiekę Naumiestį, nuėjome prie V. Kudirkos kapo ir matėme, kaip rusų buvo sunaikintas jo antkapys iškaltais Lietuvos himno posmas „Tegul saulė Lietuvos...“

— Rusų persekiojamas 1903 m. turėjau bėgti į užsienį, — pasakojo prof. A. Varnas. Kai 1913 m. pabaigoj vėl gyvenau Vilniuje, lietuvių parengimuose jau gana plačiai buvo giedama „Lietuva, tėvyne mūsų...“ Petrapily 1916-1917 metais jau mes giedodavome šią giesmę kaip himną.

Voronežė teko pergyventi revoliucinį laikotarpį. Reikėjo būti atsargiam ir baimintis. Bet jau tenai himnas buvo taipgi giedamas.

Bet gal įspūdingiausiai man himnas skambėjo tai karo muziejuje, vakarais nuleidžiant vėliavas. Verkiau tada ne kartą, — pasakojo Ad. Varnas. — Ir kai mūsų pirmąją operą Kaune statė, buvo sugiedotas Lietuvos himnas. Buvo tada atvykęs ir J. Jablonskis. Kaip šandien girdžiu jo pro ašaras ištartus žodžius:

— Ar aš galėjau tikėtis kada, kad susilauksiu lietuvių kalba dainuojamos operos. Valstybės taryba 1918 m. galutinai priė-

mė Lietuvos vėliavą: geltona, žalia, raudona. Su vėliavos spalvų problemomis Ad. Varnui neteko susidurti. Jis tik atsimena klaidę diečių pagėdavimą, kad Did. Lietuvos vėliava nebūtų tų pačių spalvų, kaip tradicinė Mažosios Lietuvos, ir tada vieton kurį laiką vartotos baltos spalvos įvesta geltona.

Ad. Varnas tik Petrapilio seimui buvo sudaręs vėliavą: žalios, violetinės ir raudonos spalvos fone mūsų herbas. Tik ant balto žirgo jojo ne vytiš — raitelis, Lietuvos kaimo berniškis — piemenėlis, atitrūkęs nuo bandos ar nuo arklų, užšokęs ant arklų ir iškėlęs ne kardą, o žibintą, kaip simbolį šviesos, kultūros nešimo po visą Lietuvą.

Kai pagal šį projektą apie 1923 m. buvo išleistas mažas pašto ženklas, tai Adomas Jakštas pavadino tai ragana, užsisėdusia ant žirgo, su šluota rankoje. Suprantama, paveikslas, suspaustas į pašto ženklo miniatiūrą, nebuvo jau taip aiškus.

Prof. Adomui Varnui teko stilizuoti Lietuvos herbą. Užsienio reikalų ministerija padėdė Ad. Varnui paruošti projektą pastovaus valstybės herbo, norint įvairias varijacijas suvienodinti, nes nebuvo patogus prieš užsienio atstovus anuo metu buvęs nevienodumas. Tai buvo 1924 ar 1925 m. Dail. A. Varnas dėl heraldikos kreipėsi į gen. Nagevičų, kuris patarė du svarbesnius dalykus: raitelio su arkliais aukštis ir plotis turėtų būti vienodi, sudaryti kvadratą, antra — kad raitelis kardą laikytų ne stačią iškėlęs, o palenkęs gulsčiai, ir kompoziciniu atžvilgiu tai, atrodė, dailiau. Kardo makšties padėtis parinkta ne palinkusi nuo žirgo bėgimo, o stat-

Adomo Varno piešti nepriklausomos Lietuvos pašto ženklai

Kazys Simonas

Piešinys tautosakos motyvais

Vertingas tautosakos ir senosios literatūros vadovėlis

PRANAS RAZMINAS

Vida Augulytė, Juozas Masilionis, LIETUVIŲ LITERATŪRA. Trumpas tautosakos ir lietuvių literatūros kursas su chrestomatija ir literatūros teorijos pagrindais aukštesniosios lietuvištosios mokyklos penktajai klasei. Išleido Chicago Aukštesn. lit. mokykla, 5620 S. Claremont Ave., Chicago, Illinois 60635. Spausdino "Draugo" spaustuvė, 4545 W. 63rd Street, Chicago, Illinois 60629. Vadovėlis 416 psl., kietais viršeliais, kaina — 7 dol., gaunamas rašant ir pinigais siunčiant: Juozas Masilionis, 4632 S. Keating Ave., Chicago, Illinois 60632.

Bevertant, beskaitant ir besigilinant į šiam vadovėly sukaupę lietuvių tautosakos ir ankstesnės, jau rašytinės grožinės literatūros kūrybos lobyną, kyla daug klausimų, į kuriuos sunku rasti tinkamų atsakymų. Pirmiausia reikia pasidžiaugti, kad Vidos Augulytės ir Juozo Masilionio darbas tikrai kruopščiai atliktas ir kokių nors priekabių rodyti būtų neišmintinga. Tačiau vykusiai kokybiškai atliktas darbas laukia ir kokybiškai nušlėkuso skaitytojo, šiuo atveju gero mokinio, kuriam liuanistinė mokykla nėra praeikimas, bet savo asmenybės brandinimas ir vilčių pateisinimas. Kaip miela matyti jaunuolius, besirengiančius paveldėti savo tautos sukratus lobius, kad pasakų pajėgtų juos perduoti po jų ateinančiai generacijai. Pakartotinai esu minėjęs, kad lit. mokykloms reikia įsivokti laiko, o ne pasitenkinti vien tik šėštadieniais. Jeigu pačios lit. mokyklos nėra pajėgios ta kryptimi veikti, tai turi talkon ateiti bendruomenė ir lit. mokyklų tėvų komi-

tetai. Kitaip, ir šis puikiai ir koncentruotai atliktas darbas liks beveik užkastu turtu, išsami nepanaudotu tam reikalui, kuriam jis skirtas. Tad būtina įsivokti laiko, kad galėtumėm perteikti kultūrinės vertybės jaunajai kartai. Su turimu tam reikalui laiku galima kursas "išeiti", bet neįmanoma išmokyti, pasisavinti taip, kad jis mūsų jaunimo ateitį būtų naudingas. Tad ir kyla klausimas, kaip perteikti tokią išsamią medžiagą mokiniui, kurio liuanistinis pajėgumas (daugumos) toks apgailėtinas, kurio skurdus žodžingumas ir jo rašto kultūra tokia primityvi. Ir jeigu dar kas nors bando su tuo nesutikti, tai toks parodo savo atitrūkimą nuo mokyklinio gyvenimo realybės.

Mūsų iki šiol proteguojamos ir nuolatos minimos kiekybinės mokyklos (kad tik daugiau į jas suvartoti mokinių) atstovai su manimi bandys nesutikti. Jie mėgina savo nuomonę pateisinti. Jie galbūt sąmoningai užsimerks prieš tą gigantiską kovą, kuri vyksta lit. klasėse tarp mokytojų ir mokinių: pirmieji iš širdies stengiasi reikalingas žinias perteikti, o antrieji, dairydami į jų manymus, per lėtai slenkančias minutes, rangosi suoluose ir baisiai nerimauja, nesulaukdami skambučio. Mokytojų žodžiai dažnai nuskamba tik sienoms, luboms ir savo širdžių gauduliu. Žinoma, pavasarį mes visuomenei pranešam, kad kursas "išeitis".

Teks rungtis penktosios klasės mokytojams ir dėl šiam vadovėlyje sutelktų žinių perteikimo penktosios klasės klausytojams, kurių daugumas nebus kokybinės mokyklos reikalavimais sužavėti. Tad didžiai varginantis darbas laukia tų mokytojų, kurie bus užsimoję šį kursą ne tik "išeiti", bet ir įsamoninti mokinius, kad jie brangvertį turtą paveldėtų. Kalbėjime konkrečiai. Vadovėliui "išeiti" turime dvidešimt pamokų. Tai maždaug tiktų vienai pamokai dvidešimt puslapių, nes keliolika pamokų reikia skirti rašomiesiems darbams ir jų aiškinimams. Dvidešimt puslapių vienai pamokai — ne mūsų mokinių skaitymo pajėgumui bei jų įgudimui skaityti. Knyga puiki, bet tik gerai kalbantiems ir įgudusiems skaityti mokiniams. O tokių mūsų lit. mokyklose tėra tik labai skurdūs dalis. Savo mielėms mokiniams autoriai nepagalvėjo darbo, kad pateikiama medžiaga būtų kaip nuluptas kiaušinis. Tai darbas dviejų ir tai vienintelį direktorių, kurie vadovauja dvylikmetės sistemos mokykloms. Kitos visos — tai dvidešimt, aštuonmetės, besistengiančios kursą tik "išeiti", tačiau be didesnių pretenzijų išmokyti. Viešai priekaištauti neverta, bet liuanistiniais mokslais vis dėlto nereikėtų prekiauti bet kuriomis mokyklinio darbo sąlygomis bei aplinkybėmis.

Rašant pastabėles apie šį naują leidinį, teko palyginti su senuoju Domo Veličkos darbu, skirtu tam pačiam reikalui. Tai jo Lietuvių literatūra, tautosaka (I dalis), be rašytinės lietuvių literatūros istorijos kurso, kuris

Šlovė žemaičių

SIMONAS STANEVIČIUS

Mačiau Vilnių, šaunų miestą,
Seną mokslų gyvenimą,
Nuo žemaičių beapsėstą
Ir jų tikrą sutarimą.

Daugel metų sviets rokavo,
Mūsų žemė kaip pražuvo,
Kaip užmiršo kalbą savo
Ir užmiršo, kuomi buvo.

Tarp žemaičių vis atgijo
Garbė tėvų ir liežuvis,
Meilė tarp jų išsiliejo,
Prasidžiugo ir lietuvis.

Sveiks, Ringaude, mūsų tėvel
Sveiks, Mindaugė, karaliūnail
Garbė jūsų skelbdink, Dieve,
Kuri linksmin mumis nūnai.

Sveiks būk, senas Gediminas!
Sveiks, Algirdė galingiausias!
Sveiks, Kęstutis minėtinas,
Iš žemaičių ko stipriausias!

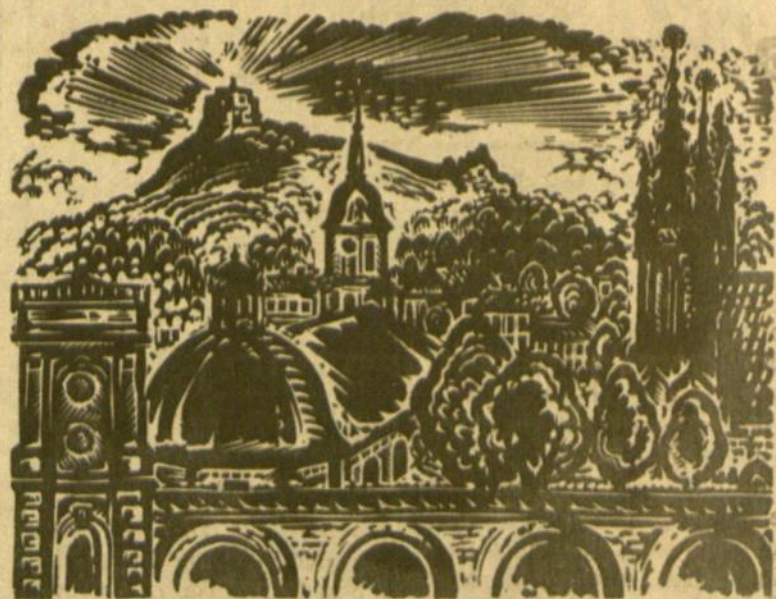
Buvot lig šiol užmiršime
Dėl daugumo neprietelių,
Štai žemaičių surinkime
Šlovė jūsų prisikėlė.

Prasidžiugo Lietų šalys
Ir geruma sūnų savo,
Nesang greitai išnevalios
Pražuvimo išvadavo.

čia apima net didesnę vadovėlio dalį. Reikia galvoti, kad vadovėlio autoriai tai padarė sąmoningai, nes lietuvių klasikinė tautosaka šiandien kaip ir nebekuria, o mūsų rašytinė grožinė literatūra yra jau keliais dešimtmečiais pasistūmėjusi ir tuo būdu daugiau reikalaujanti sau vietos naujai ruošiamuose vadovėliuose puslapiuose. Tačiau, atidžiau pavarę abu leidinius, pastebėjome, kad, be tautosakininkų skyrelio, pati tautosaka ne ką trumčiau nagrinėta, negu ir senesniam vadovėlyje. Truputį mažiau knygon sudėta pačios tautosakos ištraukų, o ir pats šriftas parinktas smulkesnis. Tad ir su tautosaka mokinys bus pakankamai supažindintas, kaip ir naudodamasis D. Veličkos leidiniu.

Tiesa, vadovėly nėra švietimo tarybos rekomendacijos, bet tai rodo, kad ten nebėra labiau nusivokiančių asmenų, kurie pajėgtų autoriams duoti patarimų ir jų darbą recenzuoti. Tai mūsų

švietimo darbo ironija, kurią reikia nuryti kaip karčią piliulę. Tada Domo Veličkos darbas buvo vertingas ir geras tuometinei liuanistinei mokyklai, bet, laiku slenkant, keitėsi mūsų visas gyvenimas, kitėjo ir lit. mokykla. Autorius tuomet ribojosi tik tautosaka ir tautosakininkais. Jau tuomet jis sugalvojo ir surašė klausimus ir uždavinius, knygos pabaigoje pridėjo trumpą žodynėlį bei nurodė žinioms pagilinti literatūrą. Tačiau kaip anam vadovėliui, taip ir šiam išmokyti reikia laiko, o jo liuanistinė mokykla pakankamai niekados neturėjo — vis prabėgom. Visas mokyklinis darbas atliekamas jeigu ne šuoliais, tai rikišči, kur kliuvo, kur nekluiavo. Juk reikia kursas "išeiti". Galbūt būtų neblogai prie tautosakininkų skaitinių ir prie individualios kūrybos ištraukėlių pridėti ir neiš-

Antanas Kučas

Simono Stanevičiaus "Šlovė žemaičių" iliustracija

Sviesi saulė užtekėjo,
Lietų nušvito pašaliai,
Rankas ant akių uždėjo,
Išisklaidė neprieteliai.

Simtabalsis garsas lėkė,
Ilgus sparnus plasnodamas,
Nepaliaudams šaukė, rėkė,
Po pasaulį skrajodamas.

"Veizdėk, sviete nusiminęs!
Kas ten šaurėj atsitiko, —
Lietuvos senos giminės
Pražuvime sveikos liko."

1823. VIII. 3

plėstus planelius. Tai padėtų labiau įsijausti į perskaitytą kūrybos nuotrupą, o, be to, būtų naudinga mokiniui ir jo ateities darbams.

Mokyklų darbininkai spaudų prašydavo vadovėlių autorių po skaitinių parengti rečiau naudojamų žodžių paaiškinimą. Gavom. Jų surinkta apšėliai. Pagedavome klausimų ir uždavinių — su kaupu jų surašyta. Tad autoriai mūsų viltis patenkino. Dabar mūsų pareiga šį liuanistinį telkinį lobyną perteikti lit. mokslus einančiai jaunumenei. O jei skusimės neturėję pakankamai laiko, tai mes tuo pačiu kelsime didžiulę problemą, kuri išspręsti reikia, kaip esu minėjęs, sutelktinių jėgų — bendruomenės, tėvų komitetų ir pačių mokyklų.

Jeigu kas galvotų apie tam tikras premijas už naujai pasiro-

džiusius mokyklinius vadovėlius, tai vargu, ar kuris kitas pirmas lenktynės laimėtu, negu šiedu autoriai. Mūsų visuomeninės įstaitos turėtų apie tai rimtai pagalvoti ir rašančiuosius paskatinti. Labai gerai autoriai padarė, kad prie tautosakos prijungė ir senesniąją mūsų rašytinę literatūrą. Tai kaip ir žymus įvadas į mūsų rašytinės literatūros lobyną, artimai susijusį su mūsų tautosaka. Bevertant vadovėlį, kyla ir liūdesys. Juk į šį didžiulį praeities rūmą įžengs (dažnai ne visai savo valia) ir tokie jaunuoliai, kurių pirmieji žodžiai bus — nesuprantam, nesuprantam. Jie nelaikys juos savais namais, savo pasauliu, kurį turi paveldėti. O kokie puikūs šie rūmai, pastatyti išimtinai penktajai klasei, t.y. jaunimui, kuris savo pirmąją jaunystę turėtų būti toks žaivus, toks daug žadantis.

mėna su žeme, kas reikėtų pastovumą, tvirtumą.

Susitikimai su dr. Jonu Basanavičium

Prof. A. Varnui teko bendrauti su pačiais pagrindiniais Lietuvos laisvės kūrėjais.

— Kai 1913 metais grįžau iš Zakopanės į Vilnių, tekdavo dažnai susitikti su dr. Jonu Basanavičiumi, — pasakojo Ad. Varnas. — Eldavau tada į Lietuvos mokslo draugijos knygyną, kurį tvarkė dr. J. Basanavičius, ir ten teko tapyti jo portretą. Rasdavau jį tiek įsigilinusį į lietuviškas knygas, kad nedrąsu būdavo nė trukdyti. Patalpos vėsios, oras nelabai smagus, gal nelabai vėdinamas, drėgnokas. Basanavičius sėdėdavo ir skaitydavo. Tokį jį ir nupiešiau. Daugiausia jis tada kalbėjo apie pasakų rinkinius. Su Basanavičiumi kalbėdavome apie A. Jaroševičiaus tuo laikotarpiu išleistą Lietuvos kryžių albumą, kuriam Basanavičius buvo parašęs įžangą. Basanavičius pasakodavo apie kryžių puošmenybe esančius simbolius, jų ryšį su graikų kūryba.

Basanavičius niekada ir niekuo nenusisakėdavo. Atrodė, vis buvo viskuo patenkintas. Lietuvių kalba iš jo burnos man atrodė tokia kilni. "Va, kaip reikėtų lietuviškai kalbėti", pamanydavau, — sakė Varnas. — Taip jis aiškiai tardavo kiekvieną skiemenį. Nebuvu girdėjęs tokio lietuvių kalbos kilnumo. Nupieštas portretas pateko į karo muziejų Kaune.

Teko dalyvauti keliuose Liet. Mokslo draugijos metiniuose susirinkimuose, kur buvo ir dr. Jonas Basanavičius. Laikydavosi labai oriai, buvo santūrus, bet ten, kur jam

svarbu, atsiliepdavo ryžtingai. Atrodė, kad jis kalba vis iš lėto, viską apmąstęs — pasakojo A. Varnas.

Vėl su dr. J. Basanavičium teko Ad. Varnui arčiau susitikti 1926 m. rudenį, kada jis buvo atvykęs į Kauną ir kada dailininkai P. Kalpokas, A. Galdikas, Vl. Didžiokas ir A. Varnas kūrė jo portretus. Dr. Basanavičius atėdavo į Meno mokyklą, ir dailininkai jį piešė.

Vieno seanso proga dr. Basanavičius paprašė paskubinti portreto tapybą, nes artėja šaltai, o jis neturįs šiltesnio drabužio, todėl norėtų greičiau grįžti į Vilnių. Tada mūsų dailininkai įtaisė jam kailinukus, ir Basanavičius pasiliko, kol dailininkai darbą užbaigė.

Patalpa, kur buvo paskelbta Lietuvos laisvės

Dail. Adomui Varnui, grįžus iš Rusijos į Vilnių, teko aplankyti kambarį, kuriame buvo pasirašytas Lietuvos nepriklausomybės aktas. Dailininkas jau tada planavo tapyti nepriklausomybės akto signatarų didesnę paveikslą. A. Varną į tą kambarį nuvedė Jdv. Chodakauskaitė (vėliau Tübbenė), kuri buvo Lietuvos Tarybos sekretorė. Tas kambarys tai Lietuvių draugijos nukentėjusiems nuo karo šelpiti būstinė, Didžioji g-vė Nr. 2.

Kambarys toks lyg saloniukas, ne taip erdvas, bet ir nemažytis. Kuklus minkštas suolas pasienu, keletas kėdžių, stalas palangėje. Kambarys ne žemas, senesnės statybos — gana aukštas. Durys, berods, su langu. Į lauką berods tik vienas langas. Sienose buvo matyti kažkokia viena kita fotografija. Viskas atrodė gana kukliai. Ant stalo lyg buvo keletas knygų, berods, ir rašo-

mosios priemonės, bet be jokių spintų. Tai posėdžiui naudojama kukli patalpa.

Būdamas tame kambary, prof. Varnas planavo, kurioj vietoj kurį signatarą, kokioj padėty nutapyti. Planavo nupiešti pirminkaujantį Basanavičių stovintį, prie stalo — Klimą sekretoriaujantį. Kitus — sustojusius ir klausančius Basanavičiaus, skaitančius nepriklausomybės paskelbimo tekstą.

Tie tapybos planai įgavo konkrečią išraišką 1937 metais, kada buvo ruošiamas sukaktinis pašto ženklas, skirtas paminėti Nepriklausomybės paskelbimo 20 metų jubilį. To dail. Varno sukurto ženklo viršuje įrašas "1918. Lietuva. 1938". Apačioje: "1918.II.16. Lietuvos taryba skelbia nepriklausomą Lietuvą". Apačioje kampuose — ženklo vertė centais. Viduryje — paveikslas visų nepriklausomybės akto signatarų. Pačiame paveikslu centre — dr. Basanavičius, šalia Ant. Smetona ir dr. J. Saulys, aplinkui visi kiti nepriklausomybės akto signatarai.

Šis ženklas buvo pirmas iš Lietuvos pašto ženklų, spausdintų giliauspauda Londone. Ženklas buvo įvairių kainų ir kelių spalvų.

Adomo Varno piešti nepriklausomos Lietuvos pašto ženklai

Scenos uždanga Aluntoje

Vaclovas Prūsas A. Varnui atsiuntė laiškutį su tokiu prisiminimu pluošteliu:

"Prisimenu, vieną vėlaus rudenio ar žiemos dieną, Jūs atvažiavote su adv. Jonu Vileišiu, buvusiu Kauno miesto burmistru, į mano tėviškę, Mellelės vienkį, esantį Aluntos valsčiuje, Utenos apskrityje, pas mano tėvą Joną Prūsą. Atvažiavote iš Girsteitiškių dvaro, kuris tuomet buvo adv. J. Vileišio nuosavybė ir kur Jūs svečiavotės. Kelionė Jums buvo neilga, vos keletas kilometrų, bet turėjote važiuoti per didelį Klobinių — Aluntos mišką, daugiausia eglėmis apaugusį ir kalnuotais laukais. Vietos gražios. Pats Girsteitiškių dvaras stovėjo aukštumoje, atsisėdęs ežero, didelio sodo prieglobstyje. Pavasarį jis skendėjo žiedų jūroje, lygiai kaip ir mano tėviškė, apjuosta gražaus pušyno ir prisiglaudusi prie nemažo Šaltupio tvenkinio, kurio vanduo suko malūno ratus. Tvenkinį pripildydavo Aluntėlės upelis, kuris išbėgdavo iš Girsteitiškio ežero.

Jūsų lankymosi tikslas, kiek primenu, nes aš tada turėjau vos 10 metų, o gal ir to nebuvo, galbūt buvo pažinti vietos sąlygas ir galutinai susitarti Aluntos mėgėjų teatro scenos uždangai nupiešti.

Iš kur tokia mintis buvo kilusi — nežinau, tik spėju, kad galėjo būti kilusi mano tėvo Jono Prūsio galvoje, išsikalbėjus su adv. Vileišiu, o gal, kartais, tėvo broliui Adomui Prūsui pasiūlius, kuris tuo metu jau buvo pabėgęs iš Petrapilio ir gyveno Vilniuje su būsimuoju Lietuvos prezidentu Antanu Smetona vienuose namuose.

(Bus daugiau)

AUKA GYVENIMO GROŽIUI

Pokalbis su pianistu Manigirdu Motekaičiu

Pianisto Manigirdo Motekaičio pasirodymai Chicagos parengimų programose, jo soliniai fortepijono koncertai Amerikoje ir už jos ribų, taip pat ir su amerikiečių simfoniniais orkestrais muzikos kritikų yra teigiamai vertinami. Šiuo metu pianistas intensyviai ruošiasi naujam fortepijono kūrinių koncertui š.m. sausio 14 d., sekmadienį, 3 val. popiet Jaunimo centre, Chicagoje. Sutikę jį kone šio koncerto išvakarėse, pabėrėm keletą klausimų.

— Kokias konkrečias priemones čia siūlytumėt mūsų kultūrinės veiklos rėmuose?

— Manau, kad labai padėtų, jei mūsų kultūrininkų iniciatyva būtų bent kartą per mėnesį rengiami mūsų išveijos sostinėje, Chicagoje, Jaunimo centre, instrumentinės muzikos koncertai, pakviečiant net ir iš toliau gyvenančius programas atlikėjus lietuvių, kurių jau apščiū turime.

— Ką pasirinkote šio koncerto programai?

— Rinkausi iš įvairių epochų efektingesnius, ne per ilgus kūrinius, įtraukdamas savo mėgiamą visų kompozitorių "Tėvą" J. S. Bachą, toliau Beethoveną; romantikus — Chopiną, Brahmsą; neoromantikus — Scriabiną, Rachmaninovą; impresionistus

— Kodėl rengiate šį koncertą?

— Kiekvienas kūrybinis veiksmas įneša grožio į kasdieninį gyvenimą ir kelia mūsų kultūrą. Jaučiu pareigą ir aš tam atiduoti savo duoklę.

— Ar neklaido jūsų entuziazmui faktas, kad instrumentinės muzikos renginiai yra mūsų visuomenės dažnai negailestingai ignoruojami, kaip pvz. neseniai įvykę pianisto A. Smetonos, smuikininko ir pianisto Vasyliūno ir A. Kuprevičiaus koncertai Jaunimo centre, nepritraukę didesnio būrio publikos?

— Gaila, taip buvo... Tačiau tai nepalaužia mano tikėjimo muzikos gėrio ir grožio misija.

Manigirdas Motekaitis stambina Amerikos ambasadoje, Varšuvoje, Lenkijoje, 1978 m. rugpjūčio mėn. 9 d.

Debussy, Ravel ir mūsų laikų — Lee Hoiby bei Giedrą Gudauskienę.

— Kodėl taip mažai savų kompozitorių?

— Pagal pasaulinių kompozitorių proporciją, manau, pakanka. Kita priežastis — už poros mėnesių dalyvausiu pianistų varžybose Chicagoje, kur reikia paruošti labai didelę ir nelengvą pasaulinių kūrinių programą.

— Kas laukytų Jūsų, laimėjus varžybas?

— Sekančiais metais Amerikos Muzikų draugija surengtų mano koncertą Chicago Orchestra Hall.

Baigdami pasikalbėjimą su šiuo muziku, pagalvojau, ar skambėtų žemės rutulio kultūringose tautos Schuberto, Mozarto, Chopino ir kitų muzikos genijų kūrinių, jei tie kompozitoriai ir instrumentalistai virtuozai būtų nukreipę savo gyvenimus į praktišką, pelningą profesiją ir sotų materialinį gyvenimą? Būti ir išlikti muziku — tai didelė auka gyvenimo grožiui.

Dr. Stasio Goštauto studija apie miestiečių romano atnaujintoją Lotynų Amerikoje

Tuo tarpu kai mūsų literatūra susilaukia palyginti labai kuklaus naujų tyrinėtojų, prieauglio išveijoje, svetimos literatūros: anglų, ispanų, prancūzų, vokiečių ir rusų daug dažniau patraukia mūsų jaunus akademikus, kurie, profesoriodami JAV ir Kanados universitetuose ir kolegijose, parašo iš savo srities stambesnių ar mažesnių studijų. Vienas tokių yra ir dr. Stasys Goštautas, Bostono universiteto ispanų literatūros profesorius, neseniai parašęs stambų veikalą apie argentinietį rašytoją Roberto Arlt ir Buenos Aires (Buenos Aires y Arlt, Dostojevsky, Martinez Estrada y Escalabrini Ortiz Insula, Madrid, 1977. 328 p.).

Dr. S. Goštautas nesitenkina vien mokymo bei dėstymo darbu, jis bendradarbiauja ispaniškose akademiniuose spaudoje, o taip pat yra įsitraukęs ir į lietuvių kultūrinę veiklą. Jis yra Lituanistikos instituto menotyrininkų sekcijos vadovas, Draugo kult. priedo, Aidų ir Metmenų bendradarbis. Ilgesnį laiką gyvenęs Kolumbijoje, persikėlė į JAV, baigė Fordhams universitetą ir 1971 m. New Yorko universitete gavo filosofijos daktaro laipsnį. Su Fordo ir Hubero fondų parama specializavosi JAV ir užsienyje. Pradėjo dėstyti ispanų literatūrą Wellesley College, kur ilgus metus profesoriavo žymus ispanų poetas Jorge Guillen'as. Jam pasitraukus, Wellesley College, pagerbdama jį 85 m. sukakties proga, išleido stambų sutelktinį veikalą, kurio vyr. redaktorium buvo S. Goštautas ir kuriam 32 ispanistai atsuntė savo straipsnius. Begyvendamas Kolumbijoje, 1959 m. jis paruošė ir išleido ispanų kalba knygą, vienintelę tokio pobūdžio, apie lietuvių meną "Antologia de la arte lituano", kuri išpopuliarino mūsų dailę ispaniškose Amerikoje.

Anot "The Sentinel", Bostono universiteto modernių kalbų draugijos leidžiamo žurnalo, St. Goštautas, pradėjęs dėstyti ispanų Amerikos literatūrą, "atsinešė su savim ne vien tik mums ne-

įprastą pavarde", bet jis ruošia įvairius papildomus kursus, palaikaitis ir dalyvauja tarptautinėse konferencijose Amerikoje ir užsienyje.

Pastaroji St. Goštauto studija apie argentinietį miestiečių romano ispaniškose Amerikoje atnaujintoją A. Arltą (1900-1942) analizuoja jo gyvenamojo laikotarpio socialines ir kultūrinės sąlygas bei jo kūrybą, susijusią su šelmsiško romano, išryškina Dostojevskio įtaką jo romanuose. Būdinga, kad, kaip ir daugelis Lotynų Amerikos šių dienų rašytojų, A. Arlt, neišvengė susižavėjimo komunizmu, kurį jie vertino atsietu nuo tikrovės, idealu požiūriu. Mūsų dienų argentiniešioji tikrovė rašytojui taipgi buvo griežtai priešinga. Todėl gal nelabai nuostabu, kad St. Goštauto studija apie R. Arltą, leidžiamą Buenos Aires universiteto leidyklos ir spaustuvių surinkta, karinės diktatūros cenzoriaus spaustuviėje buvo sunaikinta, o jos autoriui kapitonas cenzorius parašė laišką, apgailestaudamas, kad, jam gyvenant

Baltų instituto dienos Švedijoje skirtos mažumų temai

Švedijoje veikiančio "Baltiska Institutet" (The Baltic Scientific Institute in Scandinavia) šaukiamos mokslo konferencijos jau tapo plataus tarptautinio pobūdžio mokslininkų suvažiavimais.

užsienyje, negalįs jo patraukti teisman. Visos R. Arlt knygos išimtos iš bibliotekų. Pačioje studijoje nieko nėra komunistiško, nes ji ribojasi tik literatūrine kritika.

Faktas, kad plačiai žinoma Madrido leidykla "Insula", besispecializuojanti poezijos ir literatūrinės kritikos raštų leidimu, išleido šią St. Goštauto studiją, liudija jai teikiamą vertę.

St. Goštauto veiklai apimant plačius horizontus, pageidautume, kad jis ryžtųsi parašyti platesnio užmojo darbą ir lietuviška tema ispanų ar anglų kalba, kaip tai jau pradeda daryti ir vienas kitas mūsų akademikas.

P. Gaučys

Šiais metais penktąjį šio skandinaviškojo Baltų instituto konferencija įvyks Stockholme birželio mėn. 14-17 d. Konferenciją organizuoja "Baltiska Institutet", bendradarbiaudamas su Stockholmo universitetu. Švedijos Sveikatos ministerija ir Stockholmo miestas finansiskai šį mokslininkų suvažiavimą remia. Konferencijos atidarymas įvyks birželio 14 d. Karališkoje Švedijos akademijoje.

Pagrindinė keturių dienų konferencijos tema ši kartą suksis apie mažumas baltų kraštuose ir apie baltų mažumas kituose kraštuose. Tema apima istoriją, lingvistiką, švietimą, ekonomiką, politinius mokslus, literatūrą, folklorą, tautinius šokus, muziką, meną, bibliografiją ir baltų archyvus.

Tikimasi, kad ir lietuvių mokslininkai šioje mums gana svarbioje konferencijoje gausiai ir aktyviai dalyvaus. O turint mintyje konferencijon įrašytą tautinių šokių temą, kodėl nebūtų galima bandyti tokioje tarptautinėje mokslo konferencijoje jos dalyviams akivaizdžiai pademonstruoti ir mūsų tautinius šokus, pasiunčiant į Stockholmą Clevelando "Grandinėle" ar kurį kitą vieneta. Tai būtų labai prasminga reprezentacija pasaulio rinktinės publikos aplinkoje.

Šiais ir kitais konferencijos reikalais galima rašyti tokiomis adreais: Baltiska Institute, Box 16273, S-103 25 Stockholm 16, Sweden; telef. 21 75 72 arba vykdomajam direktoriui Mr. Imant Rebane, Arsenalgatan 1, 3tr., 111 47 Stockholm, Sweden; telef. 20 77 27.

Konferencijos kalbos — anglų ir vokiečių.

Išidėmėtinis 1979 metų sukaktys

JAV LB Kultūros taryba savo aplinkraštyje Nr. 5 informuoja ir atkreipia dėmesį į šias mūsų kultūros istorijai reikšmingas sukaktis 1978 metais.

1979 metais visų pirma minėtina Vilniaus universiteto 400 metų įsteigimo sukaktis. Kultūros taryba prašo apylinkių valdybų paminėti šią svarbią sukaktį kaip galima platesniu mastu ir išdidingiau pagal vietos sąlygas.

Taip pat 1979 metais minėtina ir Konstantino Širvydo 400 metų gimimo sukaktis. Jo gimimo data tiksliai nežinoma. Manoma, kad jis gimęs apie 1579 ar 1580 metus. Tad jo sukaktį galima minėti ir 1980 metų bėgyje. Konstantinas Širvydas buvo Vilniaus jėzuitų akademijos profesorius, pamokslininkas, vienas iš pirmųjų lietuviškų knygų autorių. Jis parašė garsųjį "Punktų sąlygų", "Dictionarium Trium Linguarum" ir kitus veikalus. Mirė 1631 m. rugpjūčio 23 d.

1979 metais minime bent tris šimtmetines sukaktis. Visų pirma dailininkas Adomas Juozas Varnas sulaukė 100 metų amžiaus. sausio 1 d. Tai vienas iš populiariausių ir labiausiai mėgiamų dailininkų. Savo taptuku plačiai reikšėsi prieš nepriklausomybės atgavimą, nepriklausomybės laikotarpyje ir išveijoje. Be gausių portretų, gamtos vaizdų, Adomas Varnas mėgo ir sąžus, kurių dailis 1924 metais buvo išleista atskiru leidiniu "Ant politikos laktų. Taip pat važinėjo po Lietuvos kaimus ir fotografavo lietuviškus kryžius, sudarydamas gausų ir vertingą kryžių fotografijų rinkinį. Išveijoje irgi sukūrė daug tapybos darbų, kurių tarpe monumentaliąjį "Mindango vainikavimą". Kultūros taryba 1978 metų dailės premiją, kurios mecenatas yra Lietuvos fondas, paskyrė dailininkui Adamui Varnui. Premija įteikta rugpjūčio 21 d.

Antra sukaktis, tai šimtas metų nuo rašytojo Jono Bilūno gimimo. Jis gimė 1879 m. kovo 3 d. ir mirė 1907 m. gruodžio 8 d. Per savo trumpą gyvenimą J. Bilūnas pasižymėjo beletristinėmis kūriniais, kurių žymiausi yra "Liūdna pasaka", "Kliudžiau", "Brisiaus galas", "Laimės žiburnas" ir kiti.

Taip pat 1979 metais sukan-ka šimtas metų, kai gimė didis mūsų kalbininkas Kazimieras Būga. Jo gyvenimo siūlas tęsiasi nuo 1979 m. lapkričio 6 d. iki 1924m. gruodžio 1 d. Profesūros kelią pradėjo Petrapily privatdocentu. Atgavus nepriklausomybę, profesoriavo Lietuvos universitete. Tai buvo labai kruopštus mokslininkas, rašęs didįjį lietuvių kalbos žodyną ir aplamai daug nuspelnes ne tik lietuvių ir baltų kalbotyrai, bet ir lyginamajam indoeuropiečių kalbų mokslui.

1979-aisiais taipgi sueina 75 metai nuo spaudos atgavimo. 40 metų besitęsęs lietuvių spaudos draudimas ypač pabrėžtinai, kai laisvos minties draudimas paudoje tebeegzistuoja Lietuvoje ir šiandien.

Nauji leidiniai

• Henrikas Radauskas, EILĖ RASČIAL (1965 - 1970), Pomirtinė poezijos knyga. Išleido Vytautas Saulius 1978 m. Chicagoje. Spaudai paruošė ir pastabomis palydėjo Jurgis Blekaitis. Įvadą parašė Alfonsas Nyka-Niliūnas. Tiražas 350 egz. Knygos pradžioje portretas, pieštas Albino Elksaus. Rinkinys 100 psl., kietais viršeliais, kaina — 6 dol. Tekstą rinko VIVI Printing. Spaudė Progress Printing Company, Chicagoje 1978 m. Sukrauta: Litho Art Studio, 3143 South Lowe Ave., Chicago, Illinois 60616. Library of Congress Card Number: 78-069816.

Šioje pomirtinėje, gražiai išleistoje Henriko Radausko poezijos knygoje randame 34 eilėraščius. Tik labai mažai dalių jų buvo apausdinta anksčiau periodinėje spaudoje. Knyga yra maloni naujiena visiems literatūros, ypač poezijos bičiuliams. Juo labiau, kai jos taip ilgai reikėjo laukti — net aštuonerius metus po poeto mirties.

Kaimyniškai šiltas atsiminimais ir įžvalgiu asmenybės ir kūrybos analize yra 18 puslapių Nykos-Niliūno įvadas "Žodis pomirtinei Henriko Radausko knygai". Nemažiau įdomios ir šio rinkinio paruošėjo Jurgio Blekaitio net 21 puslapio pastabos "Prie poeto rankraščių".

Patį Henriko Radausko poeziją ir šiame rinkinyje geriausius savo bruožus galbūt yra paryškinusi net dar kondensuotiau. Visur griežta klasikinė eilėraščių struktūra, nors vienas kitur pirmu įspūdiu poetas ir gali atrodyti šiuolaikiškai modernus. Visur pažįstamas ir įprastas Radausko tai karnavalinis, tai elegiškas šypsnytemos bei žodžių magikoje. Viso to iliustracijai ir aplamai knygos charakteristikai tikty kad ir šitoks posmas:

*Oia baltas medis tyliai ganosi
Saltiniai šneka mandagiai,
Ir, kaip senovinius
romanuose,
Ant rožių nutrupia drungiai.
Augina dūną kadugiai.*
(41 psl.)

LINKUVA

• LINKUVA. Šiurės Lietuvos švietimo židyns. Redagavo dr. Alf. Šešplaukis. Išleido Linkuvos monografijai leisti komitetas Chicagoje 1978 m. Linkuvos gimnazijos 60 metų įsteigimo sukakties paminėti. Spaudė M. Morkūno spaustuviė Chicagoje. Leidinys kietais viršeliais, 336 psl., iliustruotas nuotraukomis, kaina 15 dol. gaudamas ir "Drauge".

Knygoje pateiktoji medžiaga suskirstoma į tokius didžiulius skyrius: I. Iš Linkuvos praeities ir buities, II. Linkuvos gimnazijos istorija, III. Iš atsiminimų apie Linkuvą ir jos gimnaziją, IV. Iš Linkuvos rašytojų kūrybos, V. Bibliografija ir santrauka anglų kalba.

• WORLD LITERATURE TODAY, Volume 52, Number 4

Henrikas Radauskas. Piešiny Alb. Elksaus

Autumn 1978. A Literary Quarterly of The University of Oklahoma. Editor: Ivar Ivas, 630 Parrington Oval, Room 110, Norman, Oklahoma 73019. Circulation Manager, 1005 Asp Ave., Norman, OK 73019; individual subscriptions — 13.50 dol.

Anglų kalba leidžiamas žurnalas, savo straipsniais ir naujų knygų recenzijomis apima visą šiaurinę pasaulio literatūrą. Žurnalo redakciniam kolektyvui priklauso ir prof. dr. Rimvydas Šilbajoris. Šiame numeryje recenzuojama: Juozo Apučio "Sągrįžimas vakarėjančiais laukais" (Violeta Kelertas), Kazio Sajos "Mediniai balandžiai" (Rimvydas Šilbajoris) ir Stasio Santviro "Dainos ir sapnai" (A.T. Antinaitis).

ATSIŪSTA PAMINėti

— Giedra Gudauskas, VARIATIONS FOR PIANO. On Lithuanian Folk Theme. Highland Music Company, 1349 North Highland Ave., Hollywood, CA 90028. Kaina nepažymėta.

— Vilius Bražėnas, SAMOKSLAS PRIEŠ ŽMONIJĄ. Informacinė apžvalga. Išleido "Laisvosios Lietuvos" knygų leidykla 1978 m. Leidinys 110 psl., kaina nepažymėta.

— Sesuo Ona Mikailaitė, ESAME DIEVO SEIMA. Religiniai pratimai 7-11 m. vaikams. Išleido JAV Lietuvių Bendruomenės švietimo taryba Chicagoje 1978 m. Leidinys 62 psl., kaina 1 dol. 50 centų. Gaudama: A. Kareiva, 7030 S. Rockwell St., Chicago, IL 60629.

— Sesuo Ona Mikailaitė ir Antanas Saulaitis, PRATIMAI RELIGINIAIS KLAUSIMAIS. 12 - 18 metų jaunimui. Išleido JAV Lietuvių Bendruomenės švietimo taryba Chicagoje 1978 m. Leidinys 104 psl., kaina 2 dol. Gaudama: A. Kareiva, 7030 S. Rockwell St., Chicago, IL 60629.

— TECHNIKOS ŽODIS, 1978 m., Nr. 3. Adresas: Antanas Bražėnas, 7980 W. 127 St., Pidos Park, IL 60464. Prenumeratos kaina nepažymėta.

— SVIETIMO GAIRĖS, 1978 m. lapkritis, Nr. 6. Adresas: Jonas Bagdonas, 6449 S. Troy Ave., Chicago, IL 60629. Prenumerata — 3 dol.

— MUZIKOS ŽINIOS, 1978 m., Nr. 1-2. Adresas: 63-23 Wetherole St., Rego Park, N.Y. 11374. Prenumerata — 5 dol.

— Vytautas Kerbelis, LIETUVISKOS MISIOS CHORUI. Užsakyti šiuo adresu: Vytautas Kerbelis, 63-23 Wetherole St., Rego Park, N.Y. 11374. Kaina — 1 dol.

— Filatelistų draugijos "Lietuva" BULETENIS, 1978 m., Nr. 4. Adresas: Kazys Rožanskas, 3450 62nd St., Chicago, IL 60629. Prenumerata — 5 dol.

— Gerumas yra didžiausia jėga pasaulyje.

G. von Oer
— Garbė yra pareigos pozicija.
A. De Vigny
— Tinginiui ir malda nepadedu.
Lietuvių patari

Fiesta

Nuotrauka Algio Norvilos